

zetővel, az asszony kitudszolja az elképedten hebegő férjet a konyhára, s ott két hatalmas pofont ad neki. Ilyen groteszk humora van a *Kockázatok* váratlan befejezésének is: a letört Murin Béla, miután visszatér a Dobó Endrével való reménytelen tárgyalásról, beoson a feketefuvaron kapott traktoros csinos feleségéhez. Így azután nem tudódik ki a feketefuvar. Ez az ő „lázadása” saját reménytelensége ellen.

Csetlő-botló emberek: az író mégis hisz bennük, a kavargó, alakuló élet kreatúráját fedezi fel mindegyikben, s igazságukat bogozza. Olykor mégsem tudja, vagy talán nem is akarja leplezni érzelmeit: mikor a nyikhajokról, a csalókról, a kiskirálykodó parasztnyomorítókról beszél, e kavargó világban is a legélesebben válik szét a két erő, mely ma termelőszövetkezeteinkben közrehat. Hőseinek annyira igyekszik minden oldalát bemutatni, hogy ábrázolása olykor már hűvösen tárgyilagossá válik; mikor azonban élő úgyről, nagy nemzeti közügyről van szó, lírai hűvű csap fel máskor oly dísztelen köznapisággal beszélő hősenek szavaiból. Az Alföld alatt dús ereken feszülő „melegvízi tenger” — mely talán évszázadokra változtathatná meg nemcsak a magyar kultúrtáj, de a magyar nemzetgazdaság arculatát is — oly nagy gondolat, hogy mikor erről szól, éreznünk kell: ez meghaladja egy novellás kötet feladatait és lehetőségeit.

Mocsár Gábor könyve inkább a kér-

dések könyve, mintsem optimista alkotás. Mikor egy másik novellában Murin Béla életrevaló elnöktársát, „Béke” Saonyit meggyőzi arról, hogy a melegvízforrásokban fantázia van, első tennivalóként határozzák meg: ha ez ügyben mennek Pestre a fejesekhez és az illetékesekhez, magukkal viszik az ötliteres demizsont is, muskotállyal megtöltve. A nagy gondolatokért és a jószándékért piszkos kis emberi gyöngeségek, butaságok ellen kell harcolni. Murin is csak fuldoklik, mindig egyedül van, szövetségese egy sincs. Nehéz helyzetekben, mikor gyors ítélőképességre, világító ötletre lenne szüksége, keservesen berug, vagy éppen csak a sav markol a gyomrába, s cselekvés helyett egy-egy kanál szóda-bikarbónával segít magán.

Hol hát a megoldás? Kik lehetnek a szövetségeseik? A feleletet a *Fecskek és miatyánk* című novellában érezzük meg. Murinban van annyi elszánt jóakarat és erkölcsi bátorság, hogy elfogadja a keserű, gúnyos „téesz-miatyánkot”, s harcba szálljon a körülötte garázdálkodó bennfentesek klickjével. Így sikerül végre közel jutnia a becsapott emberekhez. A könyv végső tanulsága ez: rendet teremteni csak azokkal együtt lehet, akiknek a munkája alapfeltétel képezi mindenféle rendnek; s ezzel felsejlik a válasz az egész társadalmat érintő etikai kérdésekre is. (*Tiszatáj—Magvető Könyvkiadó 1967.*)

IMRE LAJOS

FÖLDEÁK JÁNOS: APÁK LÁNYA

Vajon mi zajlik le egy 45 éves, már másfél évtizede magányosan, csak hivatásának élő trösztigazgató lelkében, amikor váratlanul eléje áll egy szép fiatal nő, aki meghalt feleségének leánya, de akit az asszony — az ő hadifogsága idején — más férfitől fogant, és akit eddig a nagyszülők neveltek? Mégpedig azzal áll a lány a meghökkenett trösztigazgató elé, hogy mondja meg, ő-e az apja, aki anyjának férje volt, s akinek nevét is viseli. Pontosabban: a vélt apjához jött, mert nem tudta megérteni, hogy ez a férfi, halott anyjának volt férje, miért nem vesz őrá tudomást; majd amikor a férfi köntörfalazását megérzi — homályos sejtésektől zaklatva — a teljes igazságot követeli.

Vajon mi zajlik le ekkor és innét kezdve az igazgató lelkében? Miféle emlékek, volt viszonyok, helyzetek to-

lakszanak elő; milyen megfontolások, előítéletek, szándékok, tervek, célok tolnak egymásra ebben a biztonságából és nyugalmából kizökkentett tudatban? Erről szól a regény.

Izgalmas lélektani rejtély ez, tetézzve azzal, hogy az igazgató — Ojtó Péter — maga sem tudja, ki a lány valóságos apja, sőt a valóságos apa — Vekerdi Antal — sem tudja, hogy van egy 18 éves felnőtt lány a világon, aki az ő lánya. (Előfordulnak ilyen esetek!)

Az igazgató végzetes hibát követ el azzal, hogy kitér az egyenes, nekiszegzett kérdés elől, s felesége leányát ráveszi, várjon türelemmel (!) a válaszra. A kivárási idő alatt lázas sietséggel igyekszik rendet teremteni lelkében, mert rengeteg dolgot kell önmagában tisztáznia: Megmondhatja-e — a halott asszony emlékének megsértése nélkül — a leánynak, hogy nem anyja törvé-

nyes férjétől született? Hogyan szabaduljon meg attól a csalástól (!), hogy a lány az ő nevét viseli, mert az asszony — természetesen — az ő távollétében a nevére íratta az újszülöttet? Ki tulajdonképpen a lány igazi apja? És vajon mi az ő személyes helyzete ezzel a felnőtt lánnyal szemben? És így tovább...

Azt, hogy elhalasztotta a válaszadást, tetézi azzal, hogy lakása egyik szobáját átengedi az ifjú nőnek, aki innét jár egyetemre. Ezzel részint a lányban erősíti azt a balhitet, hogy ő mégiscsak Ojtó leánya, részint kiteszi önmagát a rideg, magányos férfit egy lényegében idegen, vonzó fiatal nő ingerlő közelségének, többek között annak, hogy rányisson a fürdőszobájában...

És ezzel elkezdődik a trösztigazgató tragikomédiája. Látszatok, előítéletek, önámító föltevések és természetes férfivágyak között őrlődik és halogatja a választ. Miniszter barátját traktálja néhol éleselméjűen rabulisztikus, más-hol szánalmasan naiv elmefuttatásaival — ez adja a regény gerincét —, tanácsért zaklatja, de a miniszter barát nem ad tanácsot, legfeljebb olyat, hogy Ojtó olyan férfi legyen, akit Nóra — így hívják a lányt — apának és udvarlónak egyként (!) elfogadhat, ha Ojtó így, vagy úgy adná majd meg végül a még mindig halogatott választ.

Ezekből a barátnak elkesergett gondokból remekül kibontakozik a regényben egy sajnálni való egyéniség képe. Nem azért szánnivaló, mert egyszer megcsalta a felesége, s ez súlyos lelki

sérülést okozott számára, hanem azért, mert bebizonyosodik, hogy ez az egyébként érdemekben bővelkedő, magas állású, százak fölött rendelkező vezető valójában mennyire képtelen az igazságot — a bármilyen, de különösen a személyét érintő kényes igazságot — józanul vállalni, holott magával is elhitheti, hogy a kitéréssel egy teljesebb igazság felé törekszik.

Az olvasó nehezen hiszi el — amit Ojtó, úgy látszik, elhisz —, hogy egy mai 18 éves nő, aki imponáló magabiztossággal elindul a saját útján s fölteszi az említett nagy kérdést egy férfinak, annak hosszú hónapokig tartó válaszhalogatásából, de akár az egyenes válasz elől való első kitérésből is, ne tudná, mi lehet az igazság születése körül. Ezzel a magabiztos, szép fiatal nővel — kár, hogy az író itt-ott egyenetlenül rajzolta — szembeállítva lesz végzetesen tragikomikus a trösztigazgató. (Különösen a végre meglett, igazi apával való vígjátéki jelenetekben.) Ojtó vég nélkül görgeti meditációit a bölcsen hallgató miniszter előtt, még azután is, hogy Nóra már tudja: ő nem Ojtó lánya (hogy kié, azt még nem!)...

A regény — és ez nagy erénye — nem zárja le a kérdést. A kép, amit Ojtó Péterről, a gyenge, skrupulózus, a morális kérdésekben talaját vesztő, magát öszszegubancoló emberről nyújt, így igazán megkapó. (*Magvető Könyvkiadó 1967.*)

NACSAJY JÓZSEF

UNIVERSITAS '67

Az egyetemi és főiskolai hallgatók irodalmi alkotóköreinek antológiája, *Borbély Sándor* szerkesztette, *Gombár József* írt hozzá, messze a kis kiadvány anyagán túli tanulságokat tartalmazó előszót, *Simon István* ajánlásával megjelentette az *Ifjúsági Lapkiadó Vállalat* 1967-ben. A patronusok gesztusa sokkal jelentősebbnek tűnik a kötetnél. A gondoskodás és komolyság, amely az indulókat körülveszi, valaha talán kamatozódni fog. A mostani kiadvány még egyelőre azokat az aggodalmakat igazolja, amelyekről *Gombár József* szól az alkotókörök történetét és munkáját elemző tanulmányában.

Elszigeteltség, fölvert pózok, képzetlenség és sok-sok utánérzés, nemegyszer bizony dilettantizmus jelentkezik az alkotókörök munkájában és e kiad-

ványukban is. Versekkel olvastunk itt nagy számmal; próza, jó elbeszélés nagyon hiányzik a kötetből, mert amit itt ezen a címen közzéadnak, az valóban csak önképzőköri szintű. A szerzők neve a nagyon figyelmes olvasó irodalomkedvelők előtt nem teljesen ismeretlen. Külön öröm számunkra, hogy a kötet legjobbainak írásai már a Tiszatáj-ban is megjelentek, sőt egy részük itt jelentkezett először. Nehéz lenne megjósolni, hogy öt év múlva e kötet szerzői közül kinek a neve jelenik meg önálló kötet címlapján, elkallódásukra (amint *Gombár József* nagyon figyelmezőn utal rá) sajnos sok lehetőség van. Az alkotókörökben való szereplésük az egyetemi pályafutásukhoz van kötve, a diploma után, ha csak addig nem verekedték be magukat valamelyik irodalmi lap munkatársai közé, ne-